

Zadania Międzynarodowego Towarzystwa Uprawy i Ochrony Drzew we wprowadzaniu ujednoliconych europejskich metod pielęgnowania drzew

Stanisław Styczyński*

HISTORIA I CELE MIĘDZYNARODOWEGO TOWARZYSTWA UPRAWY I OCHRONY DRZEW

Międzynarodowe Towarzystwo Uprawy i Ochrony Drzew (MTUiOD) z siedzibą w Kluczborku zostało powołane i uzyskało osobowość prawną decyzją Sądu Wojewódzkiego w Opolu 19 kwietnia 1996 roku.

Zgodnie z uchwalonym Statutem Towarzystwo realizuje następujące cele:

- promocja, rozwój praktycznych metod kultywacji drzew (uprawa, ochrona, hodowla, pielęgnacja itd.),
- kształtowanie świadomości społecznej i międzykulturowej na temat drzew, utrwalanie szacunku do nich,
- rozwijanie zainteresowań sadzeniem i ochroną drzew,
- rekomendacja i przestrzeganie kodeksu etycznego dla utrzymania poziomu zawodowego,
- inicjacja i wspieranie badań naukowych związanych z kultywacją drzew, publikacja ich wyników,
- sponsorowanie konferencji poświęconych wymianie i prezentacji informacji ciekawych i wartościowych dla praktyki zawodowej kultywacji drzew, ich produkcji i ochrony.

Towarzystwo realizuje swoje cele poprzez:

- organizowanie kursów, odczytów, pokazów, wystaw, narad, seminariów, sympozjów, szkoleń, konferencji, wydawanie materiałów szkoleniowo-informacyjnych,

- badanie problemów zawodowych i przygotowanie specjalistycznych wydawnictw i opracowań,
- opiniowanie istniejących oraz propagowanie nowych uregulowań prawnych w zakresie ochrony drzew,
- inicjowanie i propagowanie prac naukowych poświęconych poszczególnym zagadnieniom wchodzącym w zakres przedmiotowy Towarzystwa,
- tworzenie koncepcji, rozeznanie problemów i działania na rzecz ich realizacji,
- opracowywanie raportów, opinii i ekspertyz zainteresowanym instytucjom, organizacjom społecznym i organom administracji,
- informowanie opinii publicznej o podejmowanych działaniach i ich wynikach za pośrednictwem środków masowego przekazu oraz własnych wydawnictw.

Członkami Towarzystwa są pracownicy nauki, eksperci, architekci krajobrazu, leśnicy, ogrodnicy, pracownicy służb zieleni miejskiej, przedstawiciele firm, instytucji i zakładów związanych z pielęgnacją drzew.

Obecnie Towarzystwo zrzesza 194 członków, w tym 20 członków z Ukrainy i Niemiec.

W Polsce istnieje długa tradycja pielęgnacji drzew. W latach 60.-80. XX w., zgodnie z europejskimi standardami, stosowano w naszym kraju zabiegi zwane chirurgią drzew. W tamtym okresie powstały pierwsze stowarzyszenia zawodowe, takie jak Ogólnopol-

* Autor jest Prezesem Międzynarodowego Towarzystwa Uprawy i Ochrony Drzew.

ska Sekcja Leczenia i Pielęgnowania Drzew Ozdobnych i Polskie Towarzystwo Chirurów Drzew.

W swojej działalności wzorowaliśmy się na metodach stosowanych w krajach, które w tamtym czasie uchodziły za przodujące w dziedzinie pielęgnacji drzew, głównie niemieckich.

24 września 1993 r. w Jachrance zorganizowana została przez Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Parkowo-Ogrodowych konferencja pt. „Chirurgia drzew – stan obecny i perspektywy” dla wojewódzkich konserwatorów przyrody i wojewódzkich konserwatorów zabytków. W swoim zamierzeniu konferencja miała zapoczątkować odejście od niewłaściwych metod pielęgnacji drzew stosowanych do tamtej pory. Badania naukowe jak i praktyka wykazały bowiem, że część zabiegów była dla drzew wręcz szkodliwa. Chodzi tu zwłaszcza o wszelkiego rodzaju inwazyjne zabiegi, takie jak: czyszczenie ubytków, otwieranie i przewiercanie pni i odnóg drzew, stosowanie tzw. wiązań przelotowych, jak również środków impregnujących o wysokiej toksyczności. Prowadziły one w rezultacie do pogarszania stanu drzew, a w skrajnych przypadkach do ich zamierania.

Stwierdzić należy, że niełatwo jest wykorzystać dawne niewłaściwe metody, które, jak wykazała praktyka, mocno utrwaliły się w świadomości decydentów i wykonawców.

W reakcji na światowe zmiany w poglądach na zakres i sposoby pielęgnowania drzew ozdobnych i historycznych, powstało w Polsce w 1996 r. Międzynarodowe Towarzystwo Uprawy i Ochrony Drzew. W celu realizacji swoich statutowych celów Towarzystwo nawiązało kontakt z organizacjami zagranicznymi, w tym z Europejską Radą do Spraw Drzew (European Arboricultural Council – EAC) i Międzynarodowym Towarzystwem do Spraw Drzew (International Society of Arboriculture – ISA).

1 stycznia 2000 r. Towarzystwo zostało przyjęte do European Arboricultural Council, która jest forum zrzeszającym przedstawicieli organizacji arborystycznych z krajów Unii Europejskiej. Jest to organizacja mająca na celu podniesienie statusu i profesjonalnego poziomu kompetencji w pielęgnowaniu i uprawie drzew poprzez współpracę w dziedzinach obejmujących badania i edukację.

W EAC znajdują się narodowe organizacje arborystyczne z następujących krajów: Austrii, Belgii, Chorwacji, Czech, Danii, Finlandii, Niemiec, Francji, Włoch, Holandii, Norwegii, Polski, Rumunii, Hiszpanii, Szwecji, Szwajcarii, i Wielkiej Brytanii.

EAC realizuje swoje cele poprzez organizowanie jednolitego typu szkoleń, takich jak *European Tree Worker*, którego zadaniem jest wykształcenie wysoko wyspecjalizowanych pracowników, wykonujących

bezpośrednio prace związane z pielęgnacją i uprawą drzew. *European Tree Technician* to odpowiednik naszego inspektora nadzoru prac pielęgnacyjnych drzew, którego celem jest wykształcenie wysoko wyspecjalizowanej kadry nadzoru technicznego prac pielęgnacyjno-kultywacyjnych drzew.

Szkolenia organizowane przez organizacje krajowe każdorazowo kończą się egzaminem przed międzynarodową komisją. Efektem tych szkoleń są certyfikaty uznawane w krajach UE, jak również, na mocy porozumienia z ISA, poza UE.

Obecnej, 3-letniej kadencji EAC przewodzi Polska, a Prezydentem Europejskiej Rady do Spraw Drzew jest prof. dr hab. inż. Marek Siewniak.

Podstawowym zalecanym przez Radę podręcznikiem jest *European Tree Worker – Handbook*. W 2002 r. MTUiOD przetłumaczyło i wydało go jako *Podręcznik pielęgnowania drzew – European Treeworker*, w którym obok podstawowych informacji o drzewie, omawiane są zabiegi pielęgnacyjne i uprawowe oraz zasady ich wykonywania w sposób jednolity dla wszystkich krajów Unii Europejskiej.

Podręcznik jest autoryzowany przez EAC i stanowi jeden z elementów ogólnoeuropejskiego, ujednoliconego programu pielęgnowania drzew oraz zawiera program szkolenia, zasady egzaminowania i wydawania certyfikatów *European Treeworker*. Zawiera również specjalistyczny słownik angielsko-niemiecko-polski.

Zgodnie z wytycznymi dotyczącymi jednolitego systemu kształcenia wykwalifikowanych pracowników pielęgnacji drzew *European Treeworker*, Towarzystwo, jako jedyne w Polsce, corocznie organizuje kursy alpinistycznych technik pracy na drzewach, przygotowujące do egzaminu na certyfikat EAC. Warunkiem przystąpienia do kursu jest wykształcenie zawodowe i 3-letnia praktyka przy pielęgnacji drzew oraz zaświadczenie lekarskie dopuszczające do pracy na wysokości. Kurs obejmuje 80 godzin zajęć teoretycznych i praktycznych.

W chwili obecnej w Polsce działa ok. 80 certyfikowanych treeworkerów, a Towarzystwo przygotowuje się do zorganizowania pierwszej polskiej edycji *Treetechnican*.

W trakcie swojej ponad dziesięcioletniej działalności Towarzystwo podjęło wiele działań i inicjatyw w celu wdrożenia w praktyce współczesnych metod pielęgnacji drzew. Zorganizowaliśmy blisko 40 seminariów szkoleniowych o tematyce zgodnej ze statutową działalnością Towarzystwa. Najważniejszy, o charakterze programowym, był wykład prof. dr. hab. inż. Marka Siewniaka z dn. 03.10.1997 r. wygłoszony podczas seminarium szkoleniowego w Ząłczu Wielkim pt. „Pielęgnowanie drzew ozdobnych”.

Przedstawiał on stan ówczesnej wiedzy na temat pielęgnacji drzew. Tezy w nim zawarte są aktualne do dnia dzisiejszego i stanowią podstawę działania Towarzystwa.

Po każdym seminarium wydawane jest czasopismo „Uprawa i Ochrona Drzew”, którego do tej pory ukazało się 19 numerów. Są tam zamieszczane wszystkie wygłoszone wykłady, z których korzystają w codziennej praktyce osoby zajmujące się problematyką pielęgnowania i ochrony drzew, w tym również Urzędy Miast i Gmin w Polsce.

Prowadzimy również wiele działań propagujących współczesne metody pielęgnacji drzew, takie jak prelekcje i wykłady dla różnych instytucji, w tym Wydziałów Ochrony Środowiska oraz organizacji społecznych, zajmujących się ochroną drzew.

Inicjujemy i wydajemy ulotki i biuletyny dotyczące poszczególnych aspektów związanych z drzewami. Był wśród nich wystosowany pod koniec 2006 r. apel adresowany do Ministra Środowiska, Generalnego Konserwatora Zabytków, Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, Głównego Konserwatora Przyrody, Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków i Wojewódzkich Konserwatorów Przyrody. W apelu tym zwracaliśmy uwagę na stosowanie zabiegów szkodliwych dla drzew. Dotyczyło to zwłaszcza tzw. zabezpieczania ubytków drzew oraz wykonywania wszelkiego rodzaju nawiertów, ran itp.

Zabezpieczanie ubytków to zarzucona już niemal na całym świecie czynność, która była wykonywana zazwyczaj na starych drzewach, w tym pomnikach przyrody. Polegała na usuwaniu z wnętrza drzewa murszu, co często łączyło się z „otwieraniem” pni drzew, oczyszczaniem wewnętrznych ścian ubytku różnego rodzaju skrobakami oraz opryskiwaniem przy pomocy środków do impregnacji drewna o wysokiej niekiedy toksyczności.

Badania naukowe potwierdziły w sposób jednoznaczny szkodliwość takich zabiegów, polegających na niszczeniu naturalnych barier ochronnych, które wytwarza drzewo w procesie tzw. kompartmentalizacji lub „grodziowania”, czyli otorbiana miejsc rozkładu drewna w drzewach, opisanego przez prof. Alexa Shigo. „Zabieg” taki prowadzi nie tylko do zniszczenia flory i fauny (ptaków, owadów i grzybów) rozwijających się wewnątrz pnia, w tym wielu gatunków chronionych. Jest równocześnie bardzo szkodliwy dla drzewa i przyspiesza jego zniszczenie, a czasami może być równoznaczny z jego zniszczeniem w świetle art. 88 pkt 3 Ustawy z dnia 16.04.2004 r. o ochronie przyrody (zniszczenie spowodowane niewłaściwą pielęgnacją).

Z tych powodów współczesne sposoby pielęgnacji drzew stosowane na terenie krajów Unii Europej-

skiej propagowane przez Europejską Radę ds. Drzew, jak również przez ogólnoświatowe Międzynarodowe Towarzystwo ds. Drzew w sposób jednoznaczny odrzucają w/w metody jako szkodliwe dla drzew.

Dlatego ważne jest reagowanie na tego typu działania, zwłaszcza że w wielu przetargach dotyczących pielęgnacji drzew organizowanych przez różnych inwestorów pojawia się wymóg „zabezpieczania ubytków” (sic!). Wymóg ten często uniemożliwia wprowadzenie racjonalnych metod pielęgnowania drzew w odniesieniu do obiektów historycznych, pomników przyrody itp.

Międzynarodowe Towarzystwo Uprawy i Ochrony Drzew wielokrotnie zwracało uwagę na szkodliwość takiej działalności prowadzącej w efekcie do pogarszania stanu drzew, w tym najstarszych i najcenniejszych, takich jak pomniki przyrody, a w niektórych przypadkach do ich zniszczenia.

pozytywnie zareagowało również Ministerstwo Środowiska, pod którego patronatem organizujemy w przyszłym roku II forum współczesnych metod pielęgnacji drzew, które ma ostatecznie doprowadzić do wyeliminowania niewłaściwych metod.

W celu ujednoczenia zasad pielęgnacji drzew dążymy do wprowadzenia norm dotyczących ich pielęgnacji.

Pod koniec 2008 r. na seminarium w Wólce Milanowskiej na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego zaproponowaliśmy wprowadzenie w Polsce normy opartej na niemieckiej normie p.n. „Dodatkowe techniczne warunki kontraktów i wytyczne pielęgnowania drzew”. Jest to norma stosowana i uznawana w kilku, poza Niemcami, krajach Unii Europejskiej. Stanowi efekt wieloletnich działań i rozważań dostosowujących pielęgnację drzew do aktualnego stanu wiedzy i techniki.

Innym działaniem było przeciwstawianie się niewłaściwym metodom zwalczania gradacji szrotówka kasztanowiaczka. Jak wiadomo, w naszym kraju występuje od kilku lat gradacja tego owada przejawiająca się w postaci żerów na liściach. Spowodowało to niewspółmierną reakcję i wprowadzanie tzw. iniekcji, czyli nawiertów pni drzew i wprowadzanie różnych preparatów mających zwalczać owada. Badania naukowe przeprowadzone przez prof. Siewniaka w ramach 3-letniego grantu w Instytucie Badawczym Leśnictwa dowiodły, że „iniekcje” nie tylko nie poprawiają stanu kasztanowców, lecz wręcz go pogarszają. Efektem tych badań było stanowisko MTUiOD, które zaprezentowane zostało m.in. w Kancelarii Prezydenta RP na spotkaniu poświęconym temu problemowi.

Nasze liczne działania i interwencje w tej sprawie spowodowały, że proceder żelowania kasztanowców z wolna w Polsce ustaje, chociaż ciągle istnieje silne

lobby propagujące te „zabiegi” ze względów czysto komercyjnych. Pragnę podkreślić, że jest to zabieg nigdzie, poza Polską, w krajach Unii Europejskiej nie stosowany, a nasze relacje o rozpowszechnianiu go w Polsce wywołały negatywną reakcję na posiedzeniu EAC w Wiedniu w 2006 r.

Wiele uwagi Towarzystwo poświęca zagadnieniu bezpieczeństwa ze strony drzew, co wyraża się we wprowadzaniu nowych metod oceny ich statyki.

Przeprowadziliśmy szkolenie w zakresie Zintegrowanej Metody Oceny Statyki Drzew (SIA) opracowanej przez dr. inż. Lothara Wessollego z Institut für Baum Diagnose w Stuttgarcie. Metoda ta uwzględnia wszystkie parametry niezbędne do oszacowania stabilności drzewa w różnych warunkach i powstała na podstawie bardzo bogatego materiału empirycznego.

Dla badania statyki największych i najważniejszych drzew stosujemy również metodę Inclino-Elasto, polegającą na poddawaniu drzewa kontrolowanemu naprężeniu i pomiarowi, poprzez system czujników jego mikroodkształceń. Są one przetwarzane przez specjalny program komputerowy, a wyniki

pozwalają z dużą dokładnością określić stan bezpieczeństwa drzewa.

Towarzystwo nasze sprawuje nadzór i opiekę nad najstarszymi polskimi drzewami, w tym nad najbardziej znanym w Polsce i Europie dębem „Bartek” w Zagnańsku koło Kielc. Nasi członkowie są autorami prekursorskiego sposobu ratowania drzewa poprzez zaprojektowanie i wykonanie systemu podpór, niemającego precedensu w tej skali. MTUiOD w 2008 r. objęło nad „Bartkiem” patronat, gdyż wymaga on stałej opieki. W tym roku zespół europejskich specjalistów pod kierunkiem prof. Marka Siewniaka przeprowadził badanie drzewa przy użyciu tomografu sonicznego. Pozwoli to wytyczyć dalsze kierunki ochrony drzewa.

MTUiOD grupuje ludzi, dla których pasją i zawodem stała się ochrona drzew w celu zachowania ich dla dalszych pokoleń.

Jestem pewien, że wśród Państwa znajdujemy sojuszników w tej sprawie.

Serdecznie zapraszamy do współpracy.